

Η παραγωγή γραπτού λόγου στη β' τάξη του δημοτικού

Μαρία Θ. Παπαδοπούλου, Phd

Σχολική Σύμβουλος 5^{ης} Περιφέρειας Π.Ε. Ν. Καρδίτσας

grssmoukar@dipe.kar.sch.gr

«Τι είναι η έκθεση ιδεών; Είναι μόνο ταλέντο ή κάτι που μπορεί ο καθένας να πετύχει; Οπωσδήποτε η έκθεση διδάσκεται. Αν δε διδασκόταν και ήταν μόνο ταλέντο λίγων προνομιούχων, τότε δε θα έπρεπε να υπάρχει τέτοιο μάθημα στο σχολείο...» (Μάνδαλος, 1995)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παραγωγή γραπτού λόγου στη Β' τάξη και στο Δημοτικό γενικότερα, αποτελεί μία από τις πιο επίπονες για εκπαιδευτικούς και μαθητές δραστηριότητες. Τα κειμενικά είδη που εισάγονται με τα νέα σχολικά βιβλία καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ειδών γραπτής έκφρασης. Οι εκπαιδευτικοί—πολλές φορές και οι γονείς—επιδίδονται σ' έναν αγώνα δρόμου στην προσπάθειά τους να διδάξουν τους μαθητές να παράγουν από περιγραφικά μέχρι και επιχειρηματολογικά κείμενα, συχνά χωρίς να κατορθώνουν να πετύχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Στην πραγματικότητα το έργο όλων μας θα γινόταν πολύ ευκολότερο αν εστιάζαμε στους στόχους των ΑΠΣ/ΔΕΠΠΣ για την παραγωγή γραπτού λόγου, αντί να προσπαθούμε άκριτα να «συμπληρώσουμε» όλες τις γραπτές εργασίες του βιβλίου του μαθητή και του τετραδίου εργασιών. Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να προτείνει τρόπους διδασκαλίας της παραγωγής γραπτού λόγου στα δύο βασικά κειμενικά είδη—βιωματικής αναδιήγησης/αφήγησης και περιγραφής που συναντάμε στα βιβλία της Β' τάξης του δημοτικού.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Παραγωγή γραπτού λόγου, βιωματική αναδιήγηση, αφήγηση, περιγραφή.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύμφωνα με τα ΑΠΣ/ΔΕΠΠΣ (ΥΠΕΠΘ & Π.Ι., 2002), σκοπός της εκπαίδευσης των μαθητών της Α' και Β' Δημοτικού είναι να αναπτύξουν την ικανότητα να γράφουν και να διατυπώνουν γραπτά νοήματα. Βαθμιαία πρέπει να ασκηθούν ώστε να είναι σε θέση να:

- αντιλαμβάνονται ότι μπορούν να διατυπώνουν τις σκέψεις τους και να επικοινωνούν με τους άλλους όχι μόνο προφορικά άλλα και γραπτά
- αντιλαμβάνονται τη στενή σχέση ακρόασης, ομιλίας, ανάγνωσης, γραφής

- αντιγράφουν πιστά και γράφουν σωστά με σχετική ταχύτητα και με αισθητικώς αποδεκτά γράμματα, λέξεις, φράσεις και προτάσεις τηρώντας τις σωστές αποστάσεις ανάμεσα στα γράμματα και τις λέξεις

- αναγνωρίζουν και συγκρίνουν διάφορους τύπους γραμμάτων (τυπογραφικά, καλλιγραφικά κ.ά.)

- γράφουν και ανακοινώνουν στους συμμαθητές ή στο δάσκαλο μικρά λεκτικά σύνολα με περιεχόμενο που τους ενδιαφέρουν χρησιμοποιώντας τελείες και ερωτηματικό

- παρατηρούν και περιγράφουν γραπτά, αντικείμενα του περιβάλλοντος – *παραγωγή περιγραφικού κειμένου*

- εξιστορούν γραπτά με χρονολογική σειρά γεγονότα που βίωσαν στην προσωπική τους ζωή – *παραγωγή αφηγηματικού κειμένου*

- γράφουν τη συνέχεια μιας ιστορίας που διάβασαν

- επινοούν και γράφουν μια φανταστική ιστορία

- αντιλαμβάνονται την ανάγκη να ξαναγράψουν ένα κείμενο, για να το βελτιώσουν με βάση τις παρατηρήσεις τις δικές τους ή των άλλων

- σχολιάζουν τα γραπτά των συμμαθητών τους

- συνειδητοποιούν ότι γράφουν με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με το στόχο και το δέκτη του γραπτού (τον ίδιο, το δάσκαλο, την παρέα, τους γονείς κτλ.).

Από τη διατύπωση λοιπόν των στόχων αντιλαμβανόμαστε ότι τα κείμενα στα οποία πρέπει πραγματικά να εκπαιδευτούν στη γραπτή έκφραση οι μαθητές της Β΄ Δημοτικού είναι τα περιγραφικά και τα αφηγηματικά. Με όλα τα άλλα κειμενικά είδη που υπάρχουν στο βιβλίο τους πρέπει απλώς να έχουν μια πρώτη επαφή και εξοικείωση, έτσι ώστε να συνειδητοποιήσουν ότι υπάρχουν ποικίλοι τρόποι έκφρασης και στο γραπτό όπως και στον προφορικό λόγο, ανάλογα με την κατάσταση επικοινωνίας. Η παραγωγή άλλων ειδών κειμένου ανάγεται σε μεγαλύτερες τάξεις (Πίνακας 1).

Πίνακας 1. Είδη κειμένων σε αντιστοιχία με τις τάξεις που μπορούν να διδάσκονται

Κείμενα	Τάξεις στις οποίες μπορούν να διδάσκονται
Βιωματικής αναδιήγησης	Νήπια & Α΄-Β΄ (πρώτα προφορικά)
Αφηγηματικά	Α΄-Στ΄
Περιγραφικά	Α΄-Στ΄
Μικτά (αφήγηση+περιγραφή)	Β΄-Στ΄
Πραγματολογικά	Γ΄-Στ΄
Επιχειρηματολογικά	Δ΄-Στ΄
Χρηστικά-κοινωνικά	Ε΄-Στ΄
Περίληψη	Ε΄-Στ΄

Βιωματική αναδιήγηση κάνουν τα νήπια –προφορικά- όταν διηγούνται ιστοριούλες από τη ζωή τους (π.χ. «Πώς πέρασα στις γιορτές», «Μια εκδρομή με το σχολείο μου» κτλ.). Τα κείμενα βιωματικής αναδιήγησης είναι στην πραγματικότητα αφηγηματικά κείμενα κι από κάποιους ερευνητές θεωρούνται το πιο εύκολο κειμενικό είδος για να ξεκινήσει κάποιος μαθητής των μικρών τάξεων (Ματσαγγούρας, 2000). Η εμπειρία μας όμως σε τμήματα ένταξης μας έχει δείξει ότι η αναδρομή σε γεγονότα του παρελθόντος χρόνου, προκαλεί μεγάλη δυσκολία σε μικρούς, αρχάριους συγγραφείς καθώς και σε μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες. Αντιθέτως, τα περιγραφικά κείμενα και κυρίως εκείνα στα οποία ζητείται η περιγραφή αντικειμένων, προσώπων ή χώρων που μπορούν να βλέπουν οι άπειροι στη γραφή μαθητές αποδεικνύονται πιο εύκολα στην παραγωγή τους. Μ' αυτήν τη σειρά λοιπόν θα παρουσιαστούν και στην εργασία μας οι προτάσεις μας για τη διδασκαλία των κειμενικών ειδών στη Β' τάξη –περιγραφή, βιωματική αναδιήγηση/ αφήγηση.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Η περιγραφή διακρίνεται σε:

- Στατική περιγραφή

- I. Αντικείμενου
- II. Οικοδομήματος
- III. Ζώων
- IV. Φυτών
- V. Τόπων και χώρων
- VI. Προσώπων

- Εξελικτική περιγραφή

- I. Φυσικών φαινομένων
- II. Κοινωνικών εκδηλώσεων ή προσωπικών περιστάσεων

Από τις στατικές περιγραφές, αυτή που προτείνεται για δημιουργία στους μαθητές της Β' τάξης από τα βιβλία τους είναι η περιγραφή προσώπου στη 12^η ενότητα (ο εαυτός μου, η μαμά μου, ο μπαμπάς μου, ο αδερφός μου ο φίλος μου κτλ). Μπορούμε να προσθέσουμε και τις κατηγορίες των ζώων (το ζώο που αγαπώ κ.ά.), των αντικειμένων (ο ηλεκτρονικός υπολογιστής κ.ά.) και των κτιρίων (το σπίτι μου, το σχολείο μου κ.ά).

Βασικός κανόνας για να μάθει σωστά ο μαθητής να παράγει γραπτό κείμενο κάποιου συγκεκριμένου είδους, είναι να έχει προηγουμένως εξοικειωθεί με τη δομή του κειμένου. Περιγραφικά κείμενα στα βιβλία του σχολείου (Γαβριηλίδου, κ.ά., 2008) υπάρχουν: 1) «Το κυλιόμενο πεζοδρόμιο»/ (τόπος), 2) η περιγραφή της Χωχαρούπας στο Β' τεύχος σελ.6 (τόπος), 3) περιγραφή μηχανής, Β'τ. σελ.8 (αντικείμενο), 4) ο Αδαμάντιος Κοραής, Β'τ. σελ. 33 (πρόσωπο), 5) Το πατητήρι, Β'τ. σελ. 48 (χώρος), 6) «Η νεροσφυρίχτρα», Β' σελ. 50

(αντικείμενο), 7) Οι Μηλιές του Πηλίου Γ'τ. σελ.17 (τόπος), 8) Η χελώνα καρέτα καρέτα, Γ'τ., σελ. 37 (ζώο), 9) Το ουράνιο τόξο, Γ'τ. σελ. 68 (αντικείμενο), 10) Ο λύκος, Γ'τ. σελ. 70 (ζώο). Βασιζόμενοι σε αυτά τα κείμενα μπορούμε να μελετήσουμε τη δομή τους με τους μαθητές μας και να τους καθοδηγήσουμε στην παραγωγή ανάλογων κειμένων, δίνοντάς τους συγκεκριμένες ερωτήσεις που μπορούν να απαντήσουν για κάθε είδος περιγραφής.

Παρατηρώντας τα κείμενα εκπαιδεύουμε τους μαθητές να αναγνωρίζουν *τα δομικά τους χαρακτηριστικά* (Γαβριηλίδου, κ.ά., 2008):

- συσχέτιση με τον άξονα του χώρου
- χρήση του Ενεστώτα και ρημάτων αίσθησης
- χρήση πολλών επιθέτων, τοπικών επιρρημάτων ή επιρρηματικών φράσεων

Προτείνεται η χρήση τετραδίου με το μισό χώρο κενό ώστε να μπορούμε να κολλήσουμε μια φωτογραφία αυτού που θέλουμε να περιγράψει το παιδί, έτσι ώστε να το βλέπει κατά τη διάρκεια της παραγωγής του κειμένου του.

ΕΙΔΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΥΛΙΚΟΥ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

α)Πρόλογος (1^η παράγραφος)

Ποιο είναι το πρόσωπο; Ποια είναι η ηλικία του και το επάγγελμά του; Ποια είναι η σχέση μας μαζί του;

β)Ανάπτυξη (2^η παράγραφος)

Περιγραφή προσώπου (χρώμα, χαρακτηριστικά –με έμφαση στα μάτια, χείλη, μέτωπο, μύτη, μάγουλα, μαλλιά. Δίνεται έμφαση στα στοιχεία που το διακρίνουν).

Περιγραφή άκρων και κορμού, κινήσεις που το διακρίνουν.

Περιγραφή τρόπου ένδυσης.

Περιγραφή συμπεριφοράς, αρετών, ελαττωμάτων και κλίσεων.

γ)Επίλογος

Γενική κρίση δική μας και των άλλων.

Για την περιγραφή προσώπων καλό είναι να δώσουμε στους μαθητές μας –να καταγραφούν σε μια σελίδα στο τετράδιο παραγωγής γραπτού λόγου- επίθετα που θα χρειαστούν στην περιγραφή (Παπαχρίστου, κ.ά., 2002). Π.χ. για το κεφάλι-πρόσωπο: στρογγυλό, τετράγωνο, μακρύ, αφράτο, ζαρωμένο / για το χρώμα μαλλιών: ξανθό, μαύρο, κόκκινο, καστανό / για τα μάτια: καστανά, γαλάζια, πράσινα / για τα χείλη: λεπτά, χοντρά, κόκκινα, ροζ / για τη μύτη: ίσια, ολόισια, καμπουριαστή, κυρτή, μεγάλη, μικρή / για τα μάγουλα: πεταχτά, με λακάκια, ροδοκόκκινα / για το σώμα: παχύς αδύνατος, ψηλός, κοντός, αθλητικός, αγύμναστος, καμπουριασμένος / για την ενδυμασία: μοντέρνα, συντηρητική, φτωχική, εντυπωσιακή, νεανική, παλαιομοδίτικη, ταιριαστή, αταίριαστη / για τη

συμπεριφορά: απότομη, νευρική, ήρεμη, γλυκομίλητη, ευγενική, αγενής. Μπορεί να γίνει κι ένα παιχνίδι αντίθετων λέξεων η καταγραφή επιθέτων που αφορούν στο χαρακτήρα και τη συμπεριφορά.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Η μαμά μου

Τη μαμά μου τη λένε Ελένη. Είναι δασκάλα και είναι 30 χρονών.

Έχει μαύρα μαλλιά και γαλανά μάτια. Η μύτη της είναι μικρή και ολόισια. Έχει ροδοκόκκινα μάγουλα και το πρόσωπό της είναι στρογγυλό και αφράτο. Είναι ψηλή και αδύνατη. Έχει μακριά χέρια και πόδια. Ντύνεται νεανικά με πολύχρωμα ρούχα. Είναι πάντα ήρεμη, γλυκομίλητη κι ευγενική με όλους τους ανθρώπους. Δε θυμώνει ούτε αν κάνουμε ζημιές στο σπίτι. Θυμώνει πολύ όμως αν δε φάω το φαγητό μου και δεν πάω νωρίς για ύπνο. Με φροντίζει καθημερινά. Με βοηθάει στα μαθήματά μου. Μερικές φορές παίζει παιχνίδια μαζί μου. Το βράδυ μου διαβάζει παραμύθια.

Η μαμά μου κάνει τόσα πολλά πράγματα για μένα κι εγώ την αγαπώ.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Παροτρύνουμε τους μαθητές να κατασκευάζουν μικρές προτάσεις.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΖΩΟΥ

α)Πρόλογος

Ποιο ζώο είναι και σε ποια κατηγορία ανήκει;

β)Ανάπτυξη

Πώς είναι τα μέλη του ζώου; Αξιοπρόσεκτες λεπτομέρειες. Πώς κινείται και που ζει; Πώς τρέφεται; Ποια είναι η σχέση του με τον άνθρωπο;

γ)Επίλογος

Σκέψεις και συναισθήματα για το ζώο.

Λέξεις που μπορούμε να δώσουμε: για την κατηγορία: θηλαστικό, πτηνό, ερπετό, ψάρι / για τα μέλη του: μεγάλα ή μικρά αυτιά, μακριά μουσούδα, μεγάλα μάτια, μυτερά δόντια, πολύχρωμα πούπουλα, απαλό τρίχωμα, κοντά ή μακριά πόδια / για την κίνησή του: κινείται

αργά, γρήγορα, τρέχει, σέρνεται, κολυμπάει, πετάει / γενικά επίθετα: οικόσιτο, ήμερο, άγριο, χρήσιμο κτλ.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ

Η θαλάσσια χελώνα

Η θαλάσσια χελώνα είναι ερπετό.

Έχει καβούκι σε σχήμα καρδιάς. Τα πτερύγιά της τα χρησιμοποιεί σαν πόδια όταν βγαίνει στην αμμουδιά. Είναι από τα ζώα που κινούνται και στη στεριά και στη θάλασσα. Τα μάτια της είναι σχεδόν στην κορυφή του κεφαλιού της. Η μύτη της είναι σκληρή και γαμψή. Τρώει ζωάκια της θάλασσας. Βγαίνει στη στεριά για να γεννήσει τ' αυγά της. Τα μικρά χελωνάκια κινδυνεύουν από τα μεγάλα ψάρια. Στην Ελλάδα είναι γνωστή η θαλάσσια χελώνα καρέτα-καρέτα. Η καρέτα-καρέτα ζει στη Ζάκυνθο.

Η θαλάσσια χελώνα είναι ένα ζώο πολύ αγαπητό σε μας τους ανθρώπους που πολύ συχνά την προστατεύουμε και σαν οικόσιτο ζωάκι.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ

α)Πρόλογος

Ποιο είναι το αντικείμενο; Πώς και πότε το απέκτησα ή πού το πρωτοαντίκρισα; Πού βρίσκεται;

β)Ανάπτυξη

ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά του (σχήμα, μέγεθος, χρώμα); Λεπτομέρειες; Σύγκριση με άλλα είδη; Πώς κατασκευάζεται; Πού, πώς και γιατί χρησιμοποιείται; Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα;

γ)Επίλογος

Συναισθήματα και σκέψεις για το αντικείμενο.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΠΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΩΝ

α)Πρόλογος

Γεωγραφικός προσδιορισμός χώρου. Ονομα. Πώς, πότε τον γνωρίσαμε.

β) Ανάπτυξη

Γενική εντύπωση.

Τοπική περιγραφή (εμπρός προς βάθος ή αντίστροφα).

Ανάδειξη κάποιας λεπτομέρειας.

Η ζωή μέσα σ' αυτό το χώρο.

γ) Επίλογος

Σκέψεις και συναισθήματα για τη θέση του, την ομορφιά του, το ρόλο του.

Προσδοκίες για το μέλλον του.

ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΔΙΗΓΗΣΗ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΣΗ

Η βιοματική αναδιήγηση είναι αφήγηση εμπειριών και γεγονότων που αφορούν στα ίδια τα παιδιά, καθώς και σε πρόσωπα του άμεσου οικογενειακού περιβάλλοντος. Στη νηπιακή ηλικία εξασκούνται να κάνουν προφορικές αναδιηγήσεις. Η προφορική αναδιήγηση μπορεί να συνεχιστεί και στις επόμενες δύο τάξεις αν και θ' αρχίσουν τώρα να παράγουν και γραπτά κείμενα που αφορούν σε προσωπικές τους εμπειρίες– με τη μορφή γραπτών ανακοινώσεων (Ματσαγγούρας, 2000).

Ως αφηγηματικό κείμενο η βιοματική αναδιήγηση έχει τη δομή και τα χαρακτηριστικά των αφηγηματικών κειμένων.

Όπως και στην περιγραφή, έτσι και στην αφήγηση η προεργασία που πρέπει να γίνει πριν ο μαθητής αρχίσει να γράφει αφηγηματικό κείμενο, είναι η εξοικείωσή του με τη δομή αυτών των κειμένων μέσα από τη χρήση του σχολικού του βιβλίου ή και του ανθολογίου. Στο σχολικό βιβλίο κείμενα με χαρακτηριστική αφηγηματική δομή είναι τα εξής (Γαβριηλίδου, κ.ά., 2008): «Η κυρα-Καλή και οι δώδεκα μήνες» (τ. Α',σελ. 46), «Ο αϊτός και το αηδόνι» (τ. Α', σελ.57), «Σαν παραμύθι» (τ. Α', σελ.60), «Στο σινεμά» (τ.Α', σελ. 64), «Ο ψεύτης βοσκός» (τ. Α', σελ. 67), «Ιστορίες της Ποντικούπολης» (τ. Β'σελ. 35), «Τα γενέθλια της Χαράς» (τ. Β', σελ. 64), «Η αλεπού κι ο λέλεκας» (τ. Β' σελ. 82), «Ο Αρμπέν άρρωστος», (τ. Γ', σελ. 66).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΦΗΓΗΣΗΣ

Τα βασικά χαρακτηριστικά της αφήγησης είναι (Γαβριηλίδου, κ.ά., 2008):

- ανάπτυξη γύρω από ένα χρονικό άξονα
- χρήση του Παρατατικού, του Αόριστου ή του Ιστορικού Ενεστώτα και ρημάτων δράσης και έκφρασης συναισθημάτων
- χρήση περιγραφικών ουσιαστικών και επιθέτων, χρονικών επιρρημάτων και χρονικών συνδέσμων.

ΔΟΜΗ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- Πλαίσιο: τόπος, χρόνος, πρόσωπα, κατάσταση
- Θέμα: πρόβλημα του ήρωα ή γενικά προβληματική κατάσταση
- Πλοκή: πρόβλημα, εσωτερική αντίδραση, εξωτερική δράση, λύση, τελική έκβαση

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΜΕΣΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΟΥΝΤΑΙ ΣΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ

Τα γλωσσικά μέσα που χρησιμοποιούνται στην αφήγηση είναι:

- Ευθύς λόγος και μονόλογος
- Παραστατικοί τρόποι έκφρασης και προπάντων συγκρίσεις (έτρεμε σαν το φοβισμένο λαγό)
- Ταιριαστές λέξεις που εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα και κυρίως ρήματα και ουσιαστικά.

ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΥΛΙΚΟΥ

Καλό είναι να δημιουργήσουμε μια τράπεζα υλικού, απ' όπου τα παιδιά θα αντλούν λέξεις ή και εκφράσεις που θα χρησιμοποιήσουν στα γραπτά τους κείμενα. Μπορούμε να τις ομαδοποιήσουμε όπως παρακάτω και να προτείνουμε τη χρήση ενός ντοσιέ, όπου οι μαθητές θα συγκεντρώνουν παρόμοιο υλικό. Τους παροτρύνουμε επίσης να χρησιμοποιήσουν αυτό το ντοσιέ και στις επόμενες τάξεις και να το εμπλουτίζουν διαρκώς.

ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΤΥΠΩΣΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΩΝ

Οι μαθητές από τη Β' τάξη αρχίζουν να εξοικειώνονται με μεταφορικές εκφράσεις. Καλό είναι πάντως να τους δώσουμε μια σειρά από εκφράσεις –μεταφορικές ή μη- που βοηθούν στην έκφραση των συναισθημάτων (Παπαχρίστου, κ.ά., 2002), π.χ.

- Για την έκφραση του φόβου: έτρεμε σαν φύλλο, έγινε κίτρινος σαν το λεμόνι, έτρεμαν τα γόνατά του, έτρεμε σαν τον κυνηγημένο λαγό, τον έλουσε κρύος ιδρώτας, σηκώθηκαν οι τρίχες της κεφαλής του, στέγνωσε το στόμα του.
- Για την έκφραση της χαράς: τα μάτια του έλαμπαν, έκανε σαν μικρό παιδί, γελούσαν ακόμα και τ' αυτιά του, πηδούσε από τη χαρά του.
- Για το θυμό: το πρόσωπό του έγινε κατακόκκινο, έσφιγγε τις γροθιές του, μαύρισε από το κακό του, άναψε ολόκληρος, τα μάτια πετούσαν σπίθες, έκανε σαν θηρίο κλεισμένο στο κλουβί του.
- Για την ντροπή: χαμήλωσε τα μάτια του, έκρυβε το πρόσωπό του, δεν μπορούσε να με κοιτάξει στα μάτια, ήθελε ν' ανοίξει η γη και να τον καταπιεί.
- Για την έκπληξη: δεν πίστευε στα μάτια του, γούρλωσε τα μάτια, έμεινε ακίνητος σαν άγαλμα, ήταν σαν να τον χτύπησε κεραυνός.

- Για την αηδία: ένιωθε σαν να αντίκρισε φίδι, του ήρθε να κάνει εμετό.
- Για τη συμπόνια: τα μάτια του βούρκωσαν, τον κοίταξε με θλιμμένο βλέμμα.

ΧΡΗΣΗ ΧΡΟΝΙΚΩΝ ΣΥΝΔΕΣΜΩΝ ΚΑΙ ΧΡΟΝΙΚΩΝ ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗΝ ΑΦΗΓΗΣΗ

Επίσης χρήσιμο είναι να δοθούν στους μαθητές τα χρονικά επιρρήματα και οι χρονικοί σύνδεσμοι που χρησιμοποιούνται σε μεγάλο βαθμό στα αφηγηματικά κείμενα και βοηθούν στη σύνδεση των προτάσεων μεταξύ τους. Ένας πίνακας με τα πιο κοινόχρηστα επιρρήματα και συνδέσμους είναι αυτός που ακολουθεί (Πίνακας 2).

Πίνακας 2. Χρονικά επιρρήματα και χρονικοί σύνδεσμοι

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ	ΜΕΛΛΟΝ
Πριν	Τώρα	Μετά
Χτες	Σήμερα	Αύριο
Πέρσι	Φέτος	Του χρόνου
Προτού		Μεθαύριο
Προχτές		

Επίσης μπορούμε να δώσουμε τις εξής χρονικές λέξεις: ποτέ, κάποτε, κάπου κάπου, όταν, σαν, ενώ, καθώς, αφού, αφότου, μόλις, ώσπου, ωστόσο, όσο που, όποτε (Φιλιππάκη-Warburton, χ.χ.).

ΔΙΟΡΘΩΣΗ

Για τη διόρθωση του γραπτού καλό είναι να ακολουθήσουμε την εξής πορεία: επανεξέταση γραπτού, διορθώσεις, καθαρογραφή ή και αναπαραγωγή.

Οι μαθητές παρουσιάζουν συνήθως δυσκολία στην ανάγνωση του γραπτού τους ή στον εντοπισμό πιθανών προβλημάτων και στην αναζήτηση ικανοποιητικών λύσεων.

Κίνητρο και θετική διάθεση στο παιδί για διόρθωση δημιουργεί η ύπαρξη συγκεκριμένου παραλήπτη.

ΣΤΑΔΙΑ ΔΙΟΡΘΩΣΗΣ

- Καλή προετοιμασία της γραφής (μεγάλης βαρύτητας)
- Επιτόπου διόρθωση
- Τελική βελτίωση του κειμένου (και όχι μόνο στην ορθογραφία)

ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΑΡΧΙΚΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Για τη βελτίωση του αρχικού κειμένου ο επόμενος πίνακας (Πίνακας, 3) θα μας βοηθήσει ώστε να λάβουμε υπόψη μας τις συνήθειες αδυναμίες των μικρών μαθητών και τις

παρεμβάσεις που μπορούμε να κάνουμε (Πίνακας, 3), ώστε να σεβαστούμε το μαθητικό κείμενο. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να θυμόμαστε ότι δεν είναι σωστό να απομακρυνόμαστε από το *στυλ* και τη *δομή* του μαθητικού κειμένου. Ο μαθητής πρέπει και μετά τις βελτιωτικές παρεμβάσεις ν' αναγνωρίζει το τελικό κείμενο ως δικό του δημιούργημα.

Πίνακας 3. Αδυναμίες μαθητικών γραπτών και τρόποι παρέμβασης κατά τη διόρθωσή τους

Αδυναμία	Παρέμβαση
<p>1. Έλλειψη επαρκούς πληροφόρησης (π.χ. «Χθες <u>πήγαμε</u> για ψώνια. <u>Εκεί</u> πούλαγαν διάφορα πράγματα. Εμείς αγοράσαμε <u>πολλές τσάντες</u> και μετά γυρίσαμε σπίτι.»</p>	<p>1. Σεβόμαστε τη δομή, αλλά αντικαθιστούμε λέξεις με άλλες πιο πληροφοριακές (π.χ. «Χθες πήγαμε με τη μαμά μου και τον αδερφό μου στη λαϊκή αγορά. Εκεί οι μανάβηδες πουλούσαν διάφορα φρούτα και λαχανικά...»</p>
<p>2. Τρόπος σύνδεσης προτάσεων (συνήχη χρήση «και, μετά, ύστερα») π.χ. «Το πρωί ξύπνησα, <u>μετά</u> έφαγα, <u>και μετά</u> πήγα στο σχολείο <u>και μετά</u> γύρισα στο σπίτι και έπαιξα»</p>	<p>2. Περιορισμός χρήσης συνδετικών και αντικατάστασή τους με καταλληλότερα π.χ. «Το πρωί ξύπνησα. <u>Στη συνέχεια</u> έφαγα και πήγα στο σχολείο. <u>Αργότερα</u> γύρισα στο σπίτι και έπαιξα.</p>
<p>3. Έλλειψη δευτερευουσών προτάσεων</p>	<p>3. Σταδιακή αύξησή τους από την Γ' τάξη και μετά</p>
<p>4. Απότομο κλείσιμο κειμένου</p>	<p>4. Επίλογος με έκφραση συναισθημάτων, σκέψεων, προθέσεων ή διατύπωση συμπεράσματος</p>

Σε κάθε περίπτωση πρέπει να θυμόμαστε ότι η Γλώσσα μας χαρακτηρίζεται από απεραντοσύνη, πολυμορφία και παντοδυναμία (Λούλος, 2004). Η σωστή χρήση της, σε συνδυασμό με την υπόδειξη μιας πορείας σκέψης και την άσκηση των μαθητών, θα οδηγήσει τους μαθητές μας σε άριστο επίπεδο όσον αφορά στην παραγωγή γραπτού λόγου (Σαλαγιάννης, 2007).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Γαβρηλίδου, Ζ., Σφυρόερα, Μ. & Μπεζέ, Α. (2008). *Γλώσσα Β' Δημοτικού (τεύχη α', β', γ', τετράδια εργασιών τεύχη α' και β' και βιβλίο δασκάλου)*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Λούλος, Δ. Β. (2004). *Έκφραση- Έκθεση*. Θεσσαλονίκη: Ζήτη.
- Μάνδαλος, Θ. (1995). *Έκθεση- Δοκίμιο*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ματσαγγούρας, Η. (2000). *Η Σχολική Τάξη*. Αθήνα: Αυτοέκδοση.

Παπαχρίστου Β., Κουρεμένος Γ., Μάνδαλος Λ. & συνεργάτες, (2002). *Η Επανάσταση στη Διδασκαλία του Γλωσσικού Μαθήματος*. Η Προοπτική.

Σαλαγιάννης, Π.Β. (2007). *Προσεγγίσεις Θεμάτων Σύγχρονου Προβληματισμού*. Αθήνα: Δαρδανός.

ΥΠΕΠΘ & Παιδαγωγικό Ινστιτούτο (2002). *ΔΕΠΠΣ/ ΑΠΣ υποχρεωτικής εκπαίδευσης*.

Φιλιππάκη-Warburton, Ει., Κοτζόγλου, Γ., Γεωργιαφέντης, Μ. & Λουκά, Μ. (χ.χ). *Γραμματική Ε' και Στ' Δημοτικού*. Ο.Ε.Δ.Β., υπό έκδοση, διαθέσιμο στο: www.pi-schools.gr